

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/9 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy

maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Насретдинова Дилфуза Мухаммадиновна</i> ЖЕНЩИНЫ ТАТАРКИ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНА	13-19
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИ МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА	20-25
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo'latovich</i> SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARIDA DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR, AHOLI BANDLIGI VA MIGRATSIYA JARAYONLARI	26-32
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> XX ASRNING UCHINCHI CHORAGIDAGI IQTISODIY, IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR VA ULARNING DEMOGRAFIK JARAYONLARGA TA'SIRI	33-37
<i>Саидбобоева Гулзора Нематжоновна</i> ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКАЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА	38-43
<i>Muminov Orifxuja</i> QIZILQUMNING LANDSHAFTI VA TARIXIY GEOLOGIYASI	44-49
<i>Avalova Gulshod Murodullayevna</i> HOJI BEKTOSH VALI – MUTASAVVUF FAYLASUF. HOJI BEKTOSH VALI MAJMUASI: TARIXI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	50-55
<i>Айтмуратова Жанылсын Жалгасовна, Жамалов Нурлан Юсупович</i> БУЮК АЛЛОМАЛАРИМИЗНИНГ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ	56-61
<i>Qurbonova Marg'uba</i> TIL SOHASIDAGI O'ZBEKISTON HUKUMATI SIYOSATI, O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	62-68
<i>Shoto'rayeva Sitora Xudoyberdi qizi</i> BUXORO XONLIGIDA TOJIDDIN HASANXOJANING TUTGAN O'RNI VA IJTIMOIIY FAOLIYATI	69-72
<i>Убайдуллаева Моҳисадаф Суннатилла қизи</i> ҚЎҒИРЧОҚ ЎЙИН ЭНГ ҚАДИМГИ НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС СИФАТИДА	73-76
<i>Xoliqulov Rustam Sharipovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH SOHASIDAGI AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR	77-82
<i>Fayziyev Farrux Uktamovich</i> IMKONIYATI CHEKLANGAN INSONLAR O'RTASIDA O'TKAZILADIGAN XALQARO SPORT MUSOBAQALARINING RIVOJLANISH TARIXI	83-90
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> МЕҲНАТ МИГРАНТЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ Қўллаб-қувватлашнинг АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	91-96

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod</i> ISHBILARMONLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI O'RNI	97-107
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Холиёров Парда Саъдуллаевич</i> КОРХОНАЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	108-124
<i>Payazov Murod Maksudovich</i> “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJDA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH DAVR TALABI	125-131
<i>Юнусов Бегенч Мавланбердиевич</i> ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШИНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	132-143
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich, Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich</i> KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	144-151
<i>Мадрахимов Кахрамон Эгамберганиевич</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ СТРАТЕГИК УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	152-161
<i>Palvaniyazov Anvar Amatovich</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA INVESTITSION SIYOSATNING AHAMIYATI	162-165
<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> HUDUDLARDA SANOAT AGLOMERATSIYALARINI SHAKLLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH	166-172
<i>Raxmanova Rushana</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJI VA KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR	173-178
<i>Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li</i> SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA DINAMIKASI	179-186
<i>Qodirov Bahodir Tursunovich</i> “QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI”NING O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	187-192
<i>Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, G'oyibnazarov Muxammad Xamidbekovich</i> LIZING MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISHDA SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINING AHAMIYATI	193-199
<i>Masharipova Durdona</i> RAQAMLI PLATFORMALARNING GLOBAL TASHQI SAVDOGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	200-206
<i>Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнара Чарикулиевна</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВНОГО БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	207-213

<i>Xidirova Marg'uba Rustamovna, Zakirov Asilbek Adilovich</i> KORPORATIV BOSHQARUV MEKANIZMLARI ORQALI AKSIYADORLIK JAMIYATINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	214-218
---	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon</i> TALABALARDA FALSAFIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	219-223
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> INSON VA JAMIYAT O'ZARO ALOQALARI: MUVOZANAT VA RIVOJLANISH	224-228
<i>Раджапбоева Хуршида Мақсудовна</i> ШАРОФ РАШИДОВ БАДИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИДАГИ ЭСТЕТИК КЛИШЕНИНГ УНИКАЛ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	229-233
<i>Abdullayeva Marhabo Uskinbayevna</i> YUSUF XOS HOJIB "QUTADG'U BILIG" ASARIDA AXLOQ MASALASI.....	234-239
<i>Ризаев Илҳом</i> ТАРТИБ ВА ХАОС: ЎЗ-ЎЗИНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ ҲОЯЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ ТАДҚИҚИ	240-247
<i>Niyozova Nilufar</i> OQILONA TURMUSH SHAROITINI YARATISHDA OILANING O'RNI	248-252
<i>Usmonov Farrux</i> FAN ETIKASI TUSHUNCHASINING TIZIMLI TAHLILI	253-258
<i>Mirjavxarova Feruzaxon Usmonjonovna</i> AYOLLARNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOY, IQTISODIY VA MADANIY ASOSLARI: TARIXDAN BUGUNGI KUNGACHA	259-266
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MA'NAVIY VA G'OYAVIY MEKANIZMLAR	267-272
<i>Raxmankulov Farxod Raximkulovich</i> ISLOHOTLAR JARAYONIDA MULKDORLAR QATLAMINING MILLIY O'ZLIGINI ANGLASHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	273-278
<i>Asatov Sodiq Safarovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARGA PRAGMATIK YONDASHUVLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	279-284
<i>Yusupova Feruza Zoyirovna</i> AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ	285-290
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SINERGETIKANING FALSAFIY VA IJTIMOY DUNYOQARASHGA TA'SIRI	291-296
<i>Saodatov Alimardon Abduraxmonovich</i> YOSHLARDA TABIAT IFLOSLANISHINI OLDINI OLISH VA UNI ASRAB AVAYLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	297-302

<i>Matluba Abduqodirovna Abdalimova</i> FALSAFIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA ANALITIK VA KRITIK YONDASHUVLAR	303-307
<i>Safarova Tumaris Rustamkulovna</i> KOTIB CHALABIYNING SHARQ ILM-FAN TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNI	308-312
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> АФСОНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ	313-316
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> XRISTIANLIK DININING KELIB CHIQISHI VA G'ARB DAVLATLARIGA TARQALISHI	317-326
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Karimova Ozodakhon Avazovna</i> LINGUOPRAGMATIC STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A SOMATIC COMPONENT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	327-338
<i>Sayfiddinova Gulnoza</i> MILLIY UYG'ONISH DAVRI QO'QON ADABIY MUHITIDAGI AYRIM TURKUM SHE'RLARNING JANRIY XUSUSIYATLARI	339-344
<i>Abdullayev Ziyodbek Mansurovich</i> O'ZBEK VA NEMIS TILLARI ANTROPONIMIKASIDA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR: KONTRASTIV TAHLIL	345-352
<i>Otaboyeva Mazmuna Rahimovna</i> FE'LNING SEMANTIK VA GRAMMATIK KATEGORIYALARIDAGI DARAJALANISHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	353-359
<i>Алиева Эльвина, Темирова Озода</i> ПОВЕЛЕНИЯ И ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ СО ЗНАЧЕНИЕМ ЖЕЛАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ В. Ф. ХОДАСЕВИЧА	360-365
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li</i> BADIIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)	366-372
<i>Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi</i> SAID AHMAD HAJVIYALARIDA YUKLAMALARNING AHAMIYATI	373-378
<i>Abdumajitov Xurshid Alisher o'g'li</i> MULOQOT VA MADANIYAT SHARHIDAGI SPORT TILI	379-382
<i>Rajabova Karomat Chorshanbi qizi</i> TURKOLOGIYADA SO'ZLASHUV USLUBIGA DOIR IZLANISHLAR	383-389
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA JINOIY LINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHIDA STILISTIK VOSITALARNING O'RNI	390-396
<i>Xasanova Kamila Baxtiyorovna</i> STUDYING ETHNOGRAPHIC VOCABULARY IN THE UZBEK LANGUAGE	397-401
<i>Бобаева Шахноза</i> ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В РЕЧИ	402-407

<i>Рузибаева Азиза Қаҳрамановна</i> АВАЗ ЎТАР ИЖОДИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАЪСИРИ	408-413
<i>Umurzakova Aygul Umarovna</i> ARAB TILSHUNOSLIGIDA ZIYORAT TURIZMI TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI	414-418
<i>Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Egamberdiyeva Sarvinoz Esonali qizi</i> STILISTIK FIGURALARNING TARJIMADAGI O'ZIGA XOSLIGI	419-423
<i>Xo'jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi</i> INGLIZ TILIDA "CHILD" KONSEPTINI AKS ETTIRUVCHI NOMINATSIYALAR	424-427
<i>Мирзаева Феруза Самижоновна</i> ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ	428-433
<i>Badalbayeva Maloxat Yulchiyevna</i> TRANSLATION FEATURES OF EMERGENCY TERMS IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE ANALYSIS	434-438
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SOHASIDAGI O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NEOLOGIZMLARNING YASALISH USULLARI VA QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI	439-444
<i>Po'latova Sarvinoz Botir qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDDIYATLI KOMMUNIKATSIYANING LIGVISTIK EKSPERTIZASI	445-449
<i>Aripova Saodat Taxiroyvna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI HIKOYALAR TARJIMASINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI	450-453
<i>Azamatova Gulnoza</i> THE GRAMMATICAL CATEGORY OF NUMBER IN THE GERMAN LANGUAGE	454-458
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Мухитдинова Фирюза</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	459-465
<i>Imotniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> MULKNI BEGONALASHTIRISH SHARTNOMALARIGA OID KONSEPTUAL YONDASHUVLAR	466-470
<i>Ёкубов Шухратжон Восиджон угли</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК АВТОР И ИЗОБРЕТАТЕЛЬ: АНАЛИЗ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ, СОЗДАННЫХ ИИ, В РАМКАХ АВТОРСКОГО ПРАВА И ПАТЕНТНОГО ПРАВА	471-477
<i>Худайбердиева Мафтуна Зафар кизи</i> ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА ДЕТЕЙ НА БЕСПЛАТНОЕ И КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ	478-483
<i>Begimov Rufat Musurmonovich</i> KONSTITUTSIYA – HUQUQ VA ERKINLIKLARIMIZ KAFOLATI	484-488
<i>Миножиддинов Абдурасул Баходирович</i> АЛИМЕНТ МАЖБУРИЯТЛАРНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	489-494

<i>Иброҳимов Азимжон Абдумумин угли</i> “ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛИК ҚОНУНЧИЛИГИДА КОРПОРАТИВ МУНОСАБАТЛАРГА ОИД ҚОИДАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ”	495-500
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASI BIRINCHI BO'LIM 6-BOBIDAGI KONSEPTUAL MASALALAR TAHLILI	501-507
<i>Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич</i> ИЖАРА ШАРТНОМАСИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ЁНДАШУВЛАР	508-514
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В ВЕБ-РАЗРАБОТКАХ	515-524
<i>Асадов Шаҳриддин Фаҳриддинович</i> РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАСЛАҲАТ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	525-529
<i>Ганиев Нихолбек Валиевич</i> НОТИЖОРАТ КОРПОРАТИВ ТАШКИЛОТЛАР	530-536
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ortiqova Nargiza Akramovna</i> O'QUVCHILARDA TARBIYAVIY QADRIYATLAR MANBALARI VOSITASIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANI OSHIRISHGA QARATILGAN SAMARALI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	537-541
<i>Jamalova Nargiza Ulug'bek qizi</i> PEDAGOGIKA VA GUMANITAR FANLARINING JAMIYATDA TA'LIMNING O'ZGARISHI VA RIVOJLANISHIDA TUTGAN O'RNI	542-547
<i>Norboyev Nabijon Narziqulovich</i> SHAHMAT O'YININING SHAXS INTELEKTUAL SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	548-553
<i>Batirov Behzod Baratovich</i> FIZIKA TA'LIM MAZMUNINI TABAQALASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	554-559
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i> GENDER METODINING NAZARIY ASOSLARI	560-564
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIGA INNOVATSION O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGI VA PEDAGOGIK SHAROITLARI	565-569
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASINING PEDAGOGIK SHARTLARI	570-575
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> JISMONIY YUKLAMADAN CHARCHASH VA QAYTARILISH DAVRLARINING FIZIOLOGIYASI	576-580
<i>Xudaykulova Dilbarxon Zokirovna, Erkinova Dilshoda Sherali qizi</i> BOLALARDA TADQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK JARAYONNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	581-586

<i>Eshdavlatov Abdullo Boybo'ri o'g'li, Uralov Sardor Abdulla o'g'li</i> TALABALARNING VOLEYBOL MASHG'ULOTLARIDA TEXNIK TAYYORGARLIGI	587-593
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI TIL ELEMENTLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	594-607
<i>Mirzaeva Kamola Uralovna</i> THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN EDUCATING A PROFESSIONAL GENERATION	608-612
<i>Tursunboyeva Mukhlisa Anvar kizi</i> BILINGUALISM AS A PROMISING FORM IN CHILDREN'S EDUCATION	613-619
<i>Ҳақназарова Нулуфар Қуранбоевна</i> ТАЪЛИМ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ШАРОИТИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ СТРУКТУРАВИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ТАЪМИНОТИ	620-625
<i>Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna</i> INGLIZ TILIDA TALABALAR YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA TURLI YOZMA MATN NAMUNALARINI TAHLIL QILISHGA QARATILGAN MASHQLARNING AHAMIYATI	626-633
<i>Джанабаева Адина</i> ВОЗМОЖНОСТИ ЦИКЛА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ФОРМИРОВАНИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	634-641
<i>Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich</i> TALABALARNING JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARIDA KUCH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH	642-646
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> QASHQADARYO VILOYATIDA PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI	647-651
<i>Садиев Валижон</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	652-657
<i>Pulatova Muhabbat Egamberdievna</i> UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA O'QITUVCHILARDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYASI	658-663

Received: 10 November 2024
Accepted: 15 November 2024
Published: 25 November 2024

Article / Original Paper

PREDICTION OF PRODUCTION DEVELOPMENT IN ECONOMIC NETWORKS, THEIR METHODOLOGICAL BASIS

Yunusov Begench Mavlanberdievich,

Doctor of Philosophy in Technical Sciences (PhD)

Ministry of Water Management of the Republic of Uzbekistan

E-mail: begenc8806@mail.ru

Abstract. Maintaining land records using the correct modern methods and, when carrying out full compliance of land areas and rational use of land resources, the accuracy of cadastral data is important for forecasting and planning the development of production in economic sectors, ensuring economic stability in the regions. In this regard, the article provides information on improving the economic efficiency of cadastral indicators, the development and use of methods of economic development of regions.

Key words: cadastre, state cadastres, unified system of state cadastres, land registration, cadastral system, socio-economic stability, territory, efficiency.

ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ

Юнусов Бегенч Мавланбердиевич,

Техника фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги

Аннотация. Ер ҳисобини тўғри замонавий усулларда юритиш ва, ер майдонларини тўлиқ хатловдан ўтказиш ҳамда ер ресурсларидан оқилона фойдаланиш, кадастр маълумотларнинг аниқлиги иқтисодиёт тармоқларида ишлаб чиқариш ривожланишини башоратлаш ва режалаштиришга, ҳудудларда иқтисодий барқарорликни таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан мақолада кадастр индикаторларининг иқтисодий самарасини ошириш, ҳудудларда иқтисодий ривожлантириш услубларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш юзасидан маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: кадастр, давлат кадастрлари, давлат кадастрлари ягона тизими, ер ҳисоби, кадастри тизими, ижтимоий-иқтисодий барқарорлик, ҳудуд, самарадорлик.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI9Y2024N18>

Кириш. Ўзбекистон Республикасининг бозор муносабатларига ўтиш жараёнида ер ресурсларидан самарали фойдаланишни бошқаришнинг объектив асоси бозор иқтисодиёти қонунлари механизми ҳисобланади. Ер муносабатларини тартибга солиш бошқарувнинг ҳуқуқий асосларига суянган ҳолда ишлаб чиқариш муносабатлари таркибида ер муносабатларини тартибга солишга хизмат қилади[6]. Бу механизмнинг асосий вазифаси ерлардан фойдаланишда қонунийликни таъминлашдан иборат. Бозор муносабатлари қарор топиши шароитида ерларни давлат бошқарувининг мажмуали

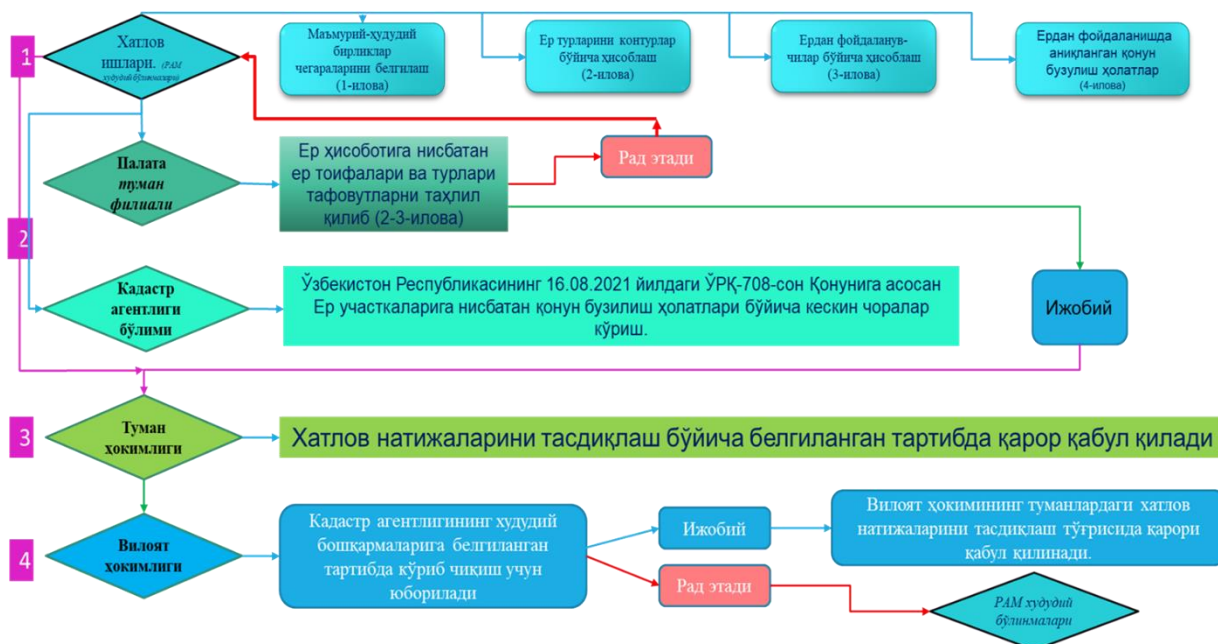
услугини энг қулай қўллаш ва бюджет даромадларини кўпайтиришни таъминловчи, ердан фойдаланишнинг энг самарали ва иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқ шакли сифатида ерни ижарага беришнинг ривожланиши айниқса муҳим аҳамиятга эга бўлади. Шу билан бирга ер муносабатларининг давлат бошқарувидаги ягона тартибини ўрнатиш, ижара ҳақи миқдорини усуллари ишлаб чиқиш, ер бозорининг ҳолатини аниқ акс эттирадиган минтақа иқтисодиётининг ҳолати ва ундаги жараёнларни бошқариш тизимида, ер ижара сиёсатида тадбирлар мажмуасини шакллантиришнинг бирламчилигини ҳисобга олиш ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади. Ер муносабатларини тартибга солишнинг услубий назариясини ишлаб чиқиш, ернинг олди-сотди шакллари ва услубини фаоллаштириш, ер участкаларини хусусийлаштириш жараёнларини, инвестицион, баҳолаш, суғурта фаолияти, ипотека, кредитлаштириш, ерга оид қимматбаҳо қоғозлар билан муомала ўтказишни рағбатлантириш зарур. Ишлаб чиқариш муносабатларининг объектив мажмуи одамларнинг онги ва иродасига боғлиқ эмас, шу билан бирга ишлаб чиқариш муносабати бу одамлар ўртасида таъсир кўрсатадиган онгли ва иродавий муносабатдир.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Ер ресурсларидан самарали фойдаланишни бошқаришнинг иккита бир-бирига узвий боғлиқ бўлган бошқарув вазифаси бўлиб, булар биринчидан, ташкилий ва иккинчидан, бевосита хўжаликдаги фойдаланиш шакллари дидир. Бошқарувни бу икки шакли алоҳида йўналиш сифатида ер ресурсларидан самарали фойдаланишни бошқаришнинг ташкилий томонини акс эттиради. Ер ресурсларини бошқариш жараёни бир қатор ташкилий, иқтисодий ва ҳуқуқий механизмларни ўз ичига олади. Ер ресурсларини бошқариш механизмлари қуйидаги тизимда ўз аксини топган. Ер кадастрини юритиш - Ўзбекистон Республикаси “Ер кодекси”нинг 15-моддасига ҳамда “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги қонунга мувофиқ ташкил этилган тизим бўлиб, у ерларнинг ҳуқуқий ва хўжалик ҳолати, миқдори ва сифати, унумдорлик даражаси, қиймат баҳоси, ушбу ер фондининг ер тоифалари, ер эгалари, ердан фойдаланувчилар ва мулкдорлар ўртасидаги тақсимооти тўғрисидаги маълумотлар ва ҳужжатлар тизимидан иборатдир[1].

Ер ресурсларидан фойдаланиш тизимини янада такомиллаштириш мақсадида қишлоқ хўжалиги ерларидан фойдаланиш тизимли таҳлил қилишни йўлга қўйиш кадастр тизими давлат томонидан бошқарилишини таъминлаш ва айти пайтда давлат ва ердан фойдаланувчилар эҳтиёжларини ҳисобга олиш ўта муҳим масала бўлиб, шу асосида ер ресурсларини бошқаришнинг давлат ва бозор механизми тизимларини ишлаб чиқиш ва ривожлантириш талаб этилади. Айти шу маънода, ер ресурсларидан фойдаланишда ягона давлат сиёсатини амалга оширишнинг истиқболдаги асосий йўналишлари

Ер ҳисоби (ер баланси) маълумотлари билан ҳудудларда тегишли ташкилотлар томонидан ўтказилган хатлов натижаларининг маълумотлари ўзаро солиштириш услуги орқали юзага келган коррупция, қалбаки қарор асосида суғориладиган ерлардан фуқароларга ер ажратиш бу ва бу каби бошқа ер ажратишга асос бўлмайдиган ҳужжатларга асосан ҳамда ерларни қаровсиз қолдириш, ернинг экологик ҳолатини қасддан бузиш каби ноқонуний ишлар натижасида талон-тарож қилинган ерларни аниқлаш орыали йўқотилган маблағлар кўрсатилган1-расм)

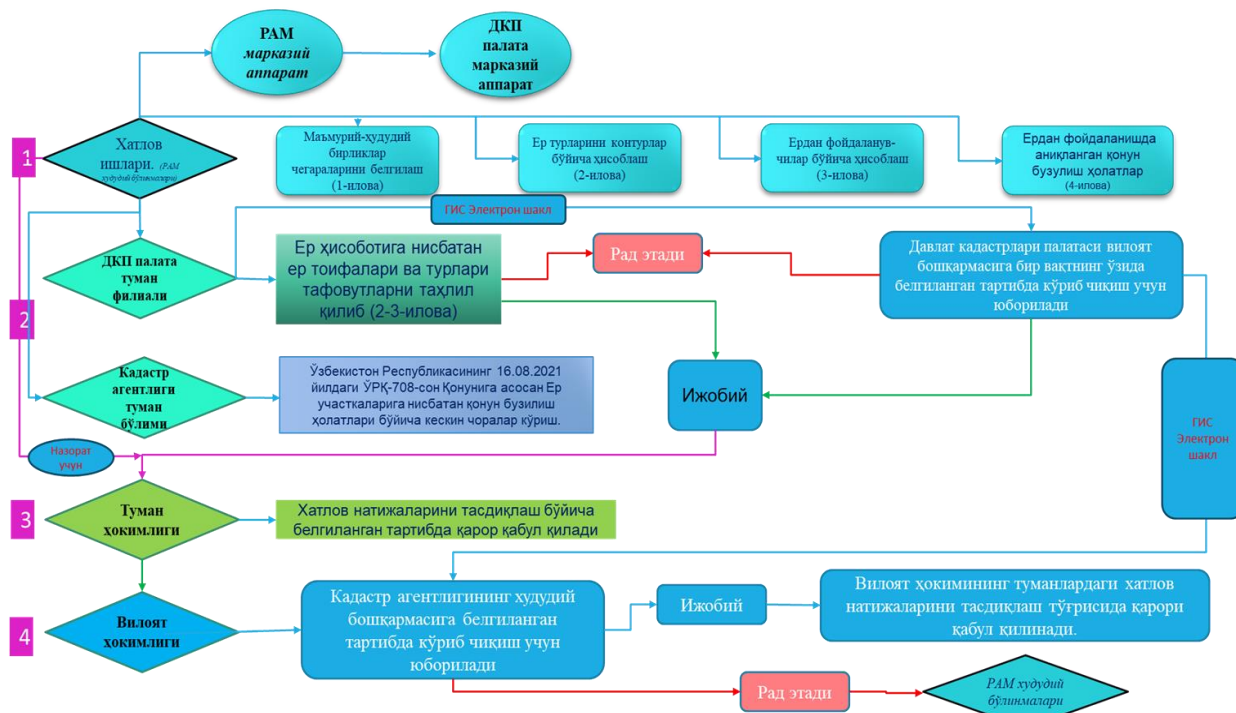

1-расм. Ер ҳисобини олиш бўйича қонунчиликда белгиланган механизмининг ҳозирги ҳолати

Унга асосан Республика аэрогеодезия маркази 1-иловага мувофиқ маъмурий-худудий бирликлар чегараларини белгилаш ишларини амалга оширади, 2-иловага мувофиқ ер турлари ва майдонларининг контурлари бўйича ҳисобланган маълумотлар келтирилади, 3-иловада Ердан фойдаланувчилар бўйича ҳисоблаш 4-иловага мувофиқ ердан фойдаланишда аниқланган қонун бузулиш ҳолатлар келтирилади.

Тадқиқот ишларини олиб бориш мобайнида ер кадастри тизимини ҳамда ер ресурсларини аниқ ҳисобини юритишни тизимли йўлга қўйишнинг шаффофликни таъминлаш ер ҳисобини тўғри шаклланишнинг такомиллашган механизми ишлаб чиқилди (2-расм).

2-расм. Ер ҳисобини олишнинг қонунчиликда белгиланган механизмининг такомиллаштирилган ҳолати

Чунки мавжуд механизм асосида ҳудудларда ер кадастри тизимини бошқариш, ер ресурсларининг аниқ ҳисобини юритишда ҳуқуқий муносабатларини четлаб ўтиш ҳолатлари ҳамда ер кадастрининг қишлоқ ва сув хўжалиги, ўрмон хўжалиги ва бошқа саноат ерлари инфратузилмалари ишлаб чиқариш ривожланишини илмий-амалий башоратлаш ёки режалаштириш ишларининг амалга оширилмаганлиги натижасида туманларда ерлар талон-тарож қилинган, қалбаки қарорлар асосида ер ажратиш авж олган. Ноқонуний ер олди-сотдиси натижасида ҳудудда ўзбошимчалик билан қурилган якка тартибдаги ўй жойлар кўпайган.

Муҳокама. Ер ҳисоби (хатлов) маълумотларида суғориладиган ерлар туманда мавжуд ер ҳисоботига нисбатан 4 475 гектар камайиб кетганлигини кўриш мумкин (1-жадвал). Жойига чиқиб, қишлоқ хўжалиги хариталари билан таққослаш ишлари амалга оширилганда, ерлар қаровсиз қолдирилганлиги ва фойдаланишдан чиқиб кетганлигига амин бўлинди. Ҳолбуки, бу ерларда сув ресурслари етарли эканлигини инобатга олсак қайта фойдаланишга тиклаш имкониятининг мавжудлиги лекин бу ерларда бир неча йиллар давомида агротехник ишларнинг олиб борилмаганлиги сабабли ёмон ҳолатга келиб қолганлиги аниқланди. Бундан ташқари ҳудудларда ерларнинг тўлиқ давлат рўйхатидан ўтказилмай турганлиги ерларнинг талон-торож бўлишига янада йўл очиб берган. Ўрганишлар натижасида Қорақалпоғистон Республикасида 2023 йил январ ойи ҳолатига мавжуд миллий ҳисобот кўрсаткичларига нисбатан давлат рўйхатидан ўтказилган ер участкаларни таҳлил қилинганда 311 865,8 га ер давлат рўйхатидан ўтказилмасдан келинган.

1-жадвал

**Элликқалъа тумани 2023 йил давомида хатловдан ўтказилган ер ҳисоби
маълумотлари таҳлили**

2024 йил 1 январь ҳолатига																	30-camp	
Т / Р	Худудлар номи	Натижа	Умумий ер майдони	шундан														
				Экин ерлар		Кўп йиллик дарахт-зорлар	шундан				Бўз ерлар	Пичанзор ва яйловлар	Қишлоқ хўжалиги ерлари	Томорка ерлар ва боғдорчилик сабзавот уюшма ерлари	Мелиоратив қурилиш ҳолатидаги ерлар	Ўрмон-зорлар	ш.ж. терак-зор	Бошқа ерлар
				сувли	лалми		боғ	тоқ	тут	бошқа								
1	Эллиққалъа	Ер ҳисоботи	541 920	28 678		909	466	28	415		612	357 273	387 472	4 283	3 547	29 207	80	117 411
		Хатлов	540 128	24 203		1 459	750	242	409	58	5 240	372 487	403 388	13 447	2	29 551	135	93 739
		фарқи +/-	-1 792	-4 475		550	284	214	-6	58	4 628	15 214	15 916	9 164	-3 545	344	55	-23 672

Ҳудудларда ер кадастрининг иқтисодиёт тармоқларида ишлаб чиқариши ривожланишини башоратлаш ва режалаштиришда ер баланси таҳлил қилинмасдан шунингдек, унумдор ерларни ҳисобини инобатга олмасдан ишлар юритилган. Ер ҳисоби таҳлили натижалари юзасидан Элликқалъа туманида камайиб кетган 4 475 гектар суғориладиган экин ерларида жойига чиққан ҳолатда илмий тадқиқот ишлари олиб борилди.

Мазкур ерларда ҳудуд учун қанча иқтисодий ресурс бўлишини ушбу тумандаги “Тоза боғ жайрони” Фермер хўжалигида ўрганишлар асосида бир гектарга ғалла экинини режалаштириш ҳисобига таҳлили ишлаб чиқилди

Мазкур Ф/Х мисолида, бир гектар ерга нисбатан агротехник ишларининг дизель ёқилғиси, минерал ўғитлар, дон маҳсулотлари сарф харажатлари ҳисоблаб чиқилди. Шунингдек, йиғим-терим харажатлари, техника, қўл меҳнати, ишчилар маошлари ҳамда сув сарфи суммаси, ер солиғи, ҚҚС кабилар ҳисобга олинди. Бир гектар ер участкага экин экиш давридан уни йиғиб олиш ва маҳсулотни сотишгача бўлган давр ўрганиб чиқилиб ҳисоби олинди. Олинган ҳисоб-китобларга кўра бир гектар ер ҳисобига йўқотилган сумма 5 592 000 сўм соф фойда, шу фойдани туманда йўқотилган 4 475 гектар суғориладиган ерга ҳисоблаганимизда ердан фойдаланувчи фермерларга умумий ҳисобда 25 млрд сўм атрофида соф фойда қолиши баҳоланди

Худудларни ривожлантиришда биринчи навбатда қишлоқ хўжалиги ерлари билан боғлиқ муносабатлар барқарорлиги таъминланиб, уларнинг мониторингини юритиш, ер майдонларидан самарали фойдаланиш ва муҳофаза қилиш тизимини тубдан такомиллаштириш зарур. Кейинги йилларда қишлоқ хўжалиги ерлари учун ажратилган ерлардан унумли фойдаланиш изчил ҳамда аниқ мақсадга қаратилган бўлиб, тадбиркорлик субъектлари ва аҳолига томорқа учун ер ажратишда аҳоли сонининг кўпайиши, иқтисодиётнинг ўсиш критерияларини инобатга олиб ердан фойдаланувчиларга ер ажратишга худудларни тайёрлашда олдиндан башоратлаш талаб қилинади.

Бунинг учун йиллар давомида қишлоқ хўжалиги ерларининг тақсимланиши ва уларга ажратилган ер майдонларини ўрганишимиз керак бўлади. Прогнозлаш йўналишларига кўра изланишли ва норматив бўлиши мумкин. Изланишли башорат – агар ҳозирги тенденциялар сақланиб қолса, “иқтисодий тизим қандай ривожланади?”, деган саволга жавоб беради. Бошқа сўз билан айтганда тизимга таъсир этувчи омиллар ўзгармаса, у қандай ҳолатга келиши мумкин? Илмий адабиётларда маҳсулотларини етиштириш хажми ва унинг бозор конъюктурасини башоратлашнинг турли вариантлари, услубиятлари, усуллари қўлланилишини кузатишимиз мумкин. Улар экстраполяция усули, прогнозлашнинг эксперт баҳолаш усули ҳамда моделлаштириш усулларида иборат. Биз эконометрик моделлаштириш усулидан фойдаланамиз. Прогнозлашни амалга ошириш учун аввало кўп омилли регрессия таҳлилини амалга оширамиз.

$$y = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n a_i x_i \quad (1)$$

бу ерда y - натижавий кўрсаткич; $x_1, x_2, \dots, x_n$ - натижавий кўрсаткичга таъсир этувчи омиллар, $a_0, a_1, \dots, a_n$ - номаълум параметрлар.

Берилган чизиқли $y=f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ моделда боғланишни аниқлаш учун $a_0, a_1, \dots, a_n$ номаълумлар параметрларини аниқлаш керак бўлиб, бунинг учун энг кичик квадратлар усулидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бу усулдан фойдаланишда қуйидаги нормал тенгламалар системасини тузиш ва бу тенгламалар системасини ечиш орқали номаълум параметрларни аниқлаш мумкин:

[illegible]

Номалум параметрлар сони 2 тадан ошгандан кейин уни мавжуд компьютер дастурларидан фойдаланиб амалга ошириш мақсадга мувофиқдир.

Натижалар. Тадқиқот натижаларига кўра, ер кадастри билан ҳудудларни ривожлантиришда ўзаро боғлиқликни прогноз қилиш соҳанинг ўзига хос хусусиятлари ва кўрсаткичларини эътиборга олишни тақозо этади. Тадқиқот жараёнида ушбу масаланинг ечимини топиш орқали, ер кадастри билан ҳудудларни ривожлантиришда ўзаро таъсир қилувчи бир нечта омилларнинг бир-бирининг боғлиқлиги аниқланди. Бунда, миллий ер ҳисоботи бўйича майдони, минг га, натижавий омил сифатида қаралиб, таъсир қилувчи қуйидаги муҳим омиллар асос қилиб олинди:

Y- миллий ер ҳисоботи бўйича майдони, га; X_1 - умум фойдаланишдаги ер майдонлар, га; X_2 - ҳуқуқий ҳужжати йўқ турар жойлар майдони, га; X_3 - озиқ-овқат экинлари экиш имкони мавжуд қўшимча аниқланган ерлар майдони, га; X_4 — мақсадли фойдаланишга йўналтирилган ерлар майдони, га;

X_5 - ички йўллар эгаллаган ерлар майдони, га; X_6 - сув объектлари эгаллаган ерлар майдони, га. Бу омиллар қуйидаги маълумотларидан фойдаланиб, кўп омилли регрессия таҳлилини амалга оширамиз.

Юқоридаги омиллар қийматлари асосида, ер кадастри билан ҳудудларни ривожлантиришда ўзаро боғлиқликни ифодаловчи жуфт корреляция коэффициентларининг қуйидаги корреляция матрицаси excel дастури орқали ҳосил қилинди (2-жадвал).

2-жадвал

Натижавий кўрсаткичга таъсир қилувчи омиллар билан ва омилларнинг ўзаро боғланиш даражалари жуфт корреляция коэффицентлари матрицаси

	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>	<i>X3</i>	<i>X4</i>	<i>X5</i>	<i>X6</i>
Y	1						
X1	0,040216	1					
X2	0,508861	0,582568	1				
X3	0,371344	-0,49491	0,163682	1			
X4	0,268502	0,023471	0,044405	-0,03683	1		
X5	0,247398	0,733172	0,668971	-0,10652	0,193916	1	
X6	0,128738	-0,24071	-0,09987	0,309701	0,299795	-0,02563	1

Бу матрицани ҳосил қилиш орқали ёнма ён турган омиллар орасида зич боғланиш мавжуд ёки мавжуд эмаслиги, яъни мультиколлениарлик мавжуд ёки мавжуд эмаслигини аниқлаш мумкин.

Бунга кўра ер кадастри билан ҳудудларни ривожлантиришга таъсир этувчи омиллар асосида регрессион модел тузиш учун мультиколлинеарлик муаммоси мавжуд эмас экан. Буни эътиборга олиб, excel дастурида кўп омилли чизиқли регрессия

моделини юқоридаги маълумотлар асосида амалга оширганда қуйидаги модел ҳосил қилинди:

$$\hat{y} = 212.13 - 0,55X_1 - 0,12X_2 + 0,033X_3 + 0,001X_4 - 1,04X_5 - 0,027X_6$$

Бу ечимни таҳлили қуйидагича: 212,13 озод ҳад таҳлил қилинмайди. x_1 олдидаги коэффицент $-0,55 X_1$ - умум фойдаланишдаги ер майдонлар, га 1 бирликка оширганда, Y - миллий ер ҳисоботи бўйича майдони, га $-0,55$ га камайар экан, X_2 - ҳуқуқий ҳужжати йўқ турар жойлар майдони, га 1 бирликка ошганда, Y - миллий ер ҳисоботи бўйича майдони, га $0,12$ бирликка камаяр экан, X_3 - озиқ-овқат экинлари экиш имкони мавжуд қўшимча аниқланган ерлар майдони, га бир бирликка ўзгарганда, Y - миллий ер ҳисоботи бўйича майдони, га $-0,13$ га камаяр экан, X_4 - мақсадли фойдаланишга йўналтирилган ерлар майдони, га 1 бирликка ошса, Y - $0,01$ га ошар экан, X_5 - ички йўллар эгаллаган ерлар майдони, га 1 бирликка ошса, Y - $1,04$ га камаяр экан, X_6 - сув объектлари эгаллаган ерлар майдони, га 1 бирликка ошса, Y - $0,027$ га камаяр экан. Бу омиллар ичида Y - ҳажмига энг катта таъсир кўрсатувчи озиқ-овқат экинлари экиш имкони мавжуд қўшимча аниқланган ерлар майдони экан. Шунингдек, мазкур эконометрик модел бўйича миллий ер ҳисоботи бўйича майдон ҳажмини прогноз қилиш учун унга таъсир этувчи ҳар бир омил бўйича функциялари аниқланди. Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар миқдори 2020 йилдан бошлаб ўсиб борган. Буни графикда детерминация коэффиценти қийматидан ҳам кўриш мумкин: $D = R^2 = 0,64$.

Захира ерлар майдони эса камайиб борганлиги графикда келтирилган. Буни регрессия моделидан ҳам кўриш мумкин, боғланиш тескари боғланиш эканлигидан далолат беради. Ишлаб чиқилган тренд функцияларидаги ноъмалум сонлар ўрнига юқорида фойдаланилган модел ва формулалар ёрдамида олинган реал рақамларни қўйиш асосида амалга оширилган ҳисоб-китоблар натижаларига мувофиқ миллий ер ҳисоботи бўйича майдони 2010-2024 йиллардаги динамикаси асосида 2024-2030 йиллар бўйича прогноз майдонлари асослаб берилди (3-расм). Худди шунингдек захира ерлар майдони прогнози ҳам асосланди (4-расм)

Барча ер тоифалари бўйича шунга ўхшаш прогноз қийматларни ҳосил қилиш мумкин. Кўп омилли чизиқли регрессия моделнинг умумий сифат кўрсаткичини аниқлашда детерминация коэффиценти (R^2) қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади:

3-расм. Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар

4-расм. Захира ерлар

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} \quad (3)$$

y_i - натижавий кўрсаткичнинг кутилаётган даражаси;

$\bar{y}$ - натижавий кўрсаткичнинг ўртача арифметик қиймати;

$\hat{y}$ - натижавий кўрсаткичнинг аниқланган, прогнозлаштирилган, текисланган миқдорлари; n - кузатишлар сони.

Кўп омилли моделда корреляция коэффиценти юқори: $R=0,80$.

Демак натижавий омил ва таъсир қилувчи омиллар орасидаги боғланиш даражаси жуда юқори. Бундан детерминация коэффицентининг ҳам юқорилиги келиб чиқади: $D = R^2 = 0,64$. Бундан келиб чиқадики, Y - миллий ер ҳисоботи бўйича майдонга юқоридаги омилларнинг таъсири 64% ташкил қилар экан. Қолган 0,36% бу ерда ҳисобга олинмаган омиллардан иборат. Детерминация коэффиценти моделга киритилган омилларнинг натижавий кўрсаткичга таъсирини фоизда кўрсатади. Барча омилларга тегишли кўрсаткичлар $[0;1]$ диапазон ичидаги қийматларда ифодаланиб, агар уларнинг қиймати 1 га қанчалик яқин бўлса, моделга киритилган омилларнинг натижавий кўрсаткич даражасини ҳаққоний баҳолашдаги ўрни муҳимлигини асослайди. Бошқа томондан эса моделларни турли миқдордаги омиллар билан таққослаш имкониятининг борлиги ва ушбу омиллар миқдорининг R^2 статистик кўрсаткичга таъсир этмаслиги учун одатда текисланган детерминация коэффицентидан фойдаланилади, яъни:

$$R_{\text{текис}}^2 = 1 - \frac{s^2}{s_y^2} \quad (4)$$

Мазкур кўп омилли регрессия моделининг статистик аҳамияти ва ўрганилаётган жараёнга мос келишини аниқлаш учун Фишернинг F -мезони асос қилиб олинади ва унинг қийматини ҳисоблаш учун қуйидаги формула ишлатилади¹, яъни:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{(n-k-1)}{k} \quad (5) \quad -0,27$$

бу ерда: n - кузатувлар сони;

k - кўп омилли регрессия тенгламасидаги омиллар сони.

Кейинги босқичда F - Фишер мезонининг ҳисобланган қиймати ($F_{\text{ҳис}}$) назарий ҳисобланган ($F_{\text{жадвал}}(\alpha; k; n-k-1)$) қиймати билан таққосланади. Агар $F_{\text{ҳис}} > F_{\text{жадвал}}$ бўлса, у ҳолда қўлланилган модел аҳамиятли ёки ўрганилаётган жараёнга адекват ҳисобланади.

¹ Dimitrios Asterio and Stephan G.Hal. Applied econometrics. A modern approach using Eviews and Microfit. Revised edition. Palgrave Macmillan, New York, 2007. – p.397]: [101; c. 65-66].

Шундан кейин Стъюдентнинг t -мезони асосида кўп омилли регрессион эконометрик модел параметрлари ва корреляция коэффицентларининг ишончилигини текширилади. Уларнинг қиймати қуйидаги формула ёрдамида тасодифий хатолар қийматлари билан таққосланади:

$$t_b = \frac{b}{m_b}; \quad t_a = \frac{a}{m_a}; \quad t_r = \frac{r}{m_r}. \quad (6)$$

Эконометрик моделни қўллаш асосида олинган параметрлар ва корреляция коэффицентларининг тасодифий хатолари қуйидаги формулалар бўйича ҳисобланади:

$$m_b = \sqrt{\frac{\sum(y - \hat{y}_x)^2 / (n - 2)}{\sum(x - \bar{x})^2}}; \quad (7)$$

$$m_a = \sqrt{\frac{\sum(y - \hat{y}_x)^2}{(n - 2)} \cdot \frac{\sum x^2}{n \sum(x - \bar{x})^2}} = \sqrt{S_{\text{қолдик}}^2 \frac{\sum x^2}{n^2 \sigma_x^2}} = S_{\text{қолдик}} \frac{\sum x^2}{n \sigma_x}; \quad (8)$$

$$m_{r_{xy}} = \sqrt{\frac{1 - r_{xy}^2}{n - 2}}. \quad (9)$$

t -мезони бўйича ҳисобланган ($t_{\text{ҳис}}$) ва олинган натижаларни акс эттирувчи жадвалдаги ($t_{\text{жад}}$) қийматларни таққослаб, қабул қилинган H_0 гипотезанинг асосланганлик даражаси текширилади. Бунинг учун t -мезон асосида ишлаб чиқилган жадвалдаги омиллар қийматининг ишончилилик эҳтимоли (α) ва эркинлик даражаси ($\gamma = n - k - 1$) шартлар доирасида топилади. Бу ерда n - кузатувлар сони, k - омиллар сони. Юқоридаги эконометрик модел ва унинг таркибий формулалари асосида олинган натижалар амалиётдаги реал кўрсаткичлар билан солиштирилиб, тегишли хулоса ва тавсиялар ишлаб чиқилади.

Excel дастури ёрдамида ушбу банднинг 2-жадвалида келтирилган статистик қийматлар асосида амалга оширилган ҳисоблаш ишларида олинган натижалар қуйидаги 3 ва 4 - жадвалларда келтирилган. Жумладан, 3-жадвал маълумотларидан фойдаланиб, танланган кўп омилли регрессия эконометрик моделнинг функционал формуласи қуйидагича:

Константант	Стандартлаштирилмаган коэффицентлар		t-статистика	Эҳтимол-лиги
	Коэффицент	Стандарт хатолик		
	212,1349	155,8041	1,3615	0,2032
X1	-0,5539	0,3152	-1,7573	0,1094
X2	0,1209	0,0752	1,6085	0,1388
X3	0,0329	0,3125	0,1052	0,9183
X4	0,0013	0,0040	0,3334	0,7457
X5	1,0497	0,8555	1,2270	0,2479
X6	-0,0271	0,1635	-0,1657	0,8717

Ҳисобланган R^2 детерминация коэффицентининг 0,64 га тенг бўлиши натижавий кўрсаткичнинг киритилган омиллар билан кучли боғланганлигини

кўрсатиб, қолган 0,36 улуш эса ҳисоблаш жадвалига киритилмаган ҳамда маргинал омиллар таъсири деб қарашимиз мумкин.

Корректлаштирилган детерминация коэффицентининг 0,57 қийматга тенг бўлиши ва R^2 нисбатан яқинлиги олинган натижавий кўрсаткичга таъсир этувчи омиллар сонининг ўзгаришига боғлиқ тарзда вужудга келадиган қийматлар даражасидир.

3-жадвал

Кўп омилли эконометрик моделнинг сифати ва аҳамиятини текшириш мезонлари

Кўп омилли корреляция коэффицент и, R	Кўп омилли детерминация коэффицент и, R-квадрат	Корректлаштирилган R-квадрат	Баҳолашнинг стандарт хатоси	F-ҳисобланган	P-қиймат	DW
0,64	0,64	0,57	2,72	15,5	$1,8 \cdot 10^{-9}$	1,90

Умуман, қўрилган модел асосида ишлаб чиқилган натижаларнинг кўрсатишича, миллий ер ҳисоботи бўйича майдони ҳажмига таъсир қилувчи омиллар таҳлили бўйича F- Фишер мезонининг ҳисобланган қиймати $F_{\text{ҳис}} = 15,5$, шунингдек эркинлик даражалари сурат бўйича $\gamma_1 = 4$ ва махраж бўйича $\gamma_2 = 17 - 6 - 1 = 10$ га тенг бўлганда, Фишер мезонининг қиймати, яъни моҳиятлик даражаси $F_{\text{жад.}} = 3,48$.

4-жадвал

Миллий ер ҳисоботи бўйича майдони ўзгаришининг 2030 йилгача бўлган прогноз кўрсаткичлари

Йиллар	Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар	Аҳоли пунктлари ерлари	Саноат, трансп., алоқа, муҳофаа бошқа ерлар	Табиат и муҳофаа қ.ш, ерлар	Тарихий-мадан аҳамиятга молик ерлар	Ўрмон фонди ерлари	Сув фонди ерлар	Заҳира ерлар
2010	3 272,0	29,4	1 296,9	0,4	24,0	4 367,0	57,1	7 151,2
2011	3 271,4	29,7	1 279,9	0,4	24,0	4 366,8	57,1	7 168,7
2012	3 271,1	29,8	202,7	0,4	0,0	4 366,7	57,1	8 246,2
2013	3 271,1	29,8	202,7	0,4	0,2	4 366,7	57,1	8 245,0
2014	3 218,8	36,6	186,5	0,4	2,8	4 489,0	57,4	8 664,6
2015	3 011,6	36,6	176,4	628,7	2,8	5 907,5	57,4	6 835,0
2016	3 218,8	36,7	186,5	0,4	2,7	4 489,0	57,4	8 664,6
2017	3 011,6	36,6	176,5	628,7	2,8	5 907,5	57,4	6 835,0
2018	3 166,9	36,4	177,5	628,7	2,8	5 751,6	57,4	6 834,8
2019	3 206,1	36,2	177,9	628,7	2,8	5 751,6	57,7	6 795,7
2020	6 197,7	36,2	177,9	628,7	2,8	6 587,4	79,5	2 702,8
2021	6 032,5	32,7	55,4	2 194,9	2,8	6 432,4	79,5	1 582,2
2022	6 407,1	36,6	178,2	631,9	2,8	6 614,5	81,1	2 703,9
2023	6 242,6	33,5	56,3	2 194,9	2,9	6 462,6	81,1	1 582,2
2024	6 243,5	33,2	55,8	2 194,8	2,9	6 732,2	81,2	1 312,5
2025	6481,5	33,5	-10,1	2028	1,9	7 271,3	82,9	1 107,4
2026	6742,3	33,9	-70,4	2180,5	1,0	7 123,3	85	1 204,5
2027	7003,1	34,2	-130,8	2332,9	0,1	7 667,1	87,1	1 301,5
2028	7263,9	34,5	-191,1	2485,4	-0,8	7 519,1	89,1	1 398,6
2029	7524,7	34,9	-251,5	2637,9	-1,7	8 062,9	91,2	1 495,7
2030	7785,6	35,2	-311,8	2790,3	-2,6	7 914,9	93,2	1 592,8

Демак, $15.5 > 3.48$ бўлганлиги учун қўлланилган кўп омилли модел адекват ҳисобланиб, ундан миллий ер ҳисоботи бўйича майдон ҳажмини келгуси даврлар учун прогнозлашда фойдаланиш мумкин. Ишлаб чиқилган тренд функцияларидаги ноъмалум сонлар ўрнига юқорида фойдаланилган модел ва формулалар ёрдамида олинган реал рақамларни қўйиш асосида амалга оширилган ҳисоб-китоблар натижаларига мувофиқ миллий ер ҳисоботи бўйича майдон ҳажми 2008-2024 йиллардаги динамикаси асосида 2025-2030 йиллар бўйича прогнози асослаб берилди.

Бунда бизнингча қишлоқ хўжалиги ерларига ажратилиши керак бўлган ҳудудларни олдиндан танлаб олиб қишлоқ хўжалиги фондига ўтказиш учун керак бўлган барча шарт-шароитларини таъминлашни талаб қилади.

Ушбу таҳлиллар биргина қишлоқ хўжалиги фондининг миқдори ва улардан фойдаланиш ҳисобини юритишни тартибга солиш зарурлигини англатади. Бу эса назоратни тўғри ташкил қилиш, тезкор ахборотларни шакллантиришдаги камчилик ҳамда жиддий муаммолар келишининг олдини олишни тақозо қилмоқда.

Хулоса ва таклифлар. Бизнингча айнан кадастр маълумотлари асосида ҳар бир ҳудуд бошқарув соҳасида иқтисодиёт тармоқларида ердан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш ва режалаштириш услугиётига эга бўлиши зарур. Шунингдек, яна шуни қўшимча сифатида аграр деҳқон ва фермерлар ерларидан унумли фойдаланиш самарадорликни ошириш суғориладиган ерларни сақлаш муҳофаза қилиш мақсадида қуйидагилар тавсия этилади:

1. Қишлоқ ва сув хўжалиги, экология, молия ҳамда бошқа органлар билан биргаликда қишлоқ хўжалиги ер майдонларидан фойдаланаётган деҳқон, фермер ёки бошқа қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятининг самарадорлигини ўрганиш ва унинг натижаларига кўра хулосалар ишлаб чиқиб натижалари бўйича Кадастр агентлиги ва туман ҳокимликлари билан белгиланган тартибда чоралар кўриш;
2. Ушбу хўжаликлар фойдаланаётган қишлоқ хўжалиги ер майдонларининг аниқ миқдори ва бонитет бали, шунингдек, ерларнинг хўжалик, технологик ва экологик ҳолатларини аниқлаш ва улар юзасидан ташкилий-ҳуқуқий, картографик ҳужжатлар, ер майдонлари бўйича қайдномаларни ишлаб чиқиш ва тегишли тартибда тасдиқланишини ташкил қилиш;
3. Туманда (шаҳарда) ер балансининг ҳақиқий ҳолатини танқидий ўрганган ҳолда юқоридаги ўрганишлар натижаларига кўра туман (шаҳар) ер баланси ва у билан боғлиқ барча ер ҳисоби ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш ҳамда тегишли тартибда муҳокама қилиш ҳамда тасдиқлаш ишларини ташкил этиш;

Деҳқон, фермер ва бошқа қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан ерлардан фойдаланиш мақсадининг бузилганлиги, ерлар унумдорлиги пасайганлиги, ерлар деградацияси, агротехник ва экологик меъёрларнинг бузилиши оқибатида ерлардан самарасиз фойдаланиш ҳолатлари аниқланган тақдирда келтирилган зарарни қоплаш имкониятларини ўрганган ҳолда ушбу корхоналар билан ер ижараси шартномасини тузиш ва кадастр рўйхатига олиш юзасидан асослантирилган хулоса ишлаб чиқиб халқ депутатлари туман (шаҳар) Кенгашига тақдим этиш.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси “Ер кодекси”нинг 15- моддасига ҳамда “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги Қонун
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 14 февралдаги “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланмаган ер участкаларини хусусийлаштириш тўғрисида”ги ВМ-71-сон Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 23 апрелдаги “Маъмурий-худудий бирликлар чегараларини белгилаш, ер ресурсларини хатловдан ўтказиш ҳамда яйлов ва пичанзорларда геоботаник тадқиқотларни ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 299-сон Қарори
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 апрелдаги “Ғаллани етиштириш ва сотишда бозор тамойилини жорий этишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-262-сон Қарор
5. Алтийев А.С. Ер ресурсларидан фойдаланиш тизимини тартибга солиш муаммолари: Монография. – т., “Фан”, 2018.
6. Рахмонов Ш. К. Ер ресурсларини тармоқлараро тақсимоотида қишлоқ хўжалигининг устуворлигини таъминлаш.-2018
7. Чертовиский А.С., Базаров А.к. Система землепользования Узбекистана. /Т: “Фан”, 2007.
8. Юнусов Б.М. Кадастр ма’лумотларининг аниқлик даражасини таҳлил қилиш орқали ҳудудларни комплекс ривожлантиришга та’сирини баҳолаш / “ТИҚХММИ”МТУ “Ўзбекистонда ер ресурсларни бошқаришнинг устувор йўналишлари: муаммо ва ечимлар” мавзусидаги халқаро конференция, № 1 сон, Нашр: 2023йил 25 май.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).